

1. Referentie

Referentie	Verschelden, G. (2002). <i>Opvattingen over “welzijn” en “begeleiding”. Een sociaal-(ped)agogische analyse van leerlingenbegeleiding als exemplarische thema in het jeugdbeleid.</i> Gent: Academia Press.
Taal	Nederlands
ISBN	90 382 0388 8
Publicatievorm	Boek

2. Abstract

Deze studie gaat over de relatie tussen begeleidingsinterventies en welzijnservaringen van jongeren, via het thema leerlingenbegeleiding. Op basis van een tweeledig onderzoek bij schooldirecties en leerlingenbegeleiders en bij kinderen en jongeren komt de onderzoekster tot een omschrijving van leerlingenbegeleiding die rekening houdt met inzichten uit de begeleidingsvoorwaarden vanuit het perspectief van kinderen en jongeren en die rekening houdt met inzichten uit het spanningsveld tussen een positieve en negatieve welzijnsbenadering. In hoofdstuk 1 wordt het exemplarische karakter van het thema leerlingenbegeleiding voor de sociaal-(ped)-agogische discussie en voor de discussie inzake jeugdbeleid nader toegelicht. In hoofdstuk 2 wordt het onderzoek naar leerlingenbegeleiding bij scholen besproken. Hoofdstuk 3 bevat een literatuurstudie inzake jeugdonderzoek, meer bepaald omtrent de ontwikkelingen naar interpretatief en participatief jeugdonderzoek. In hoofdstuk 4 worden de behoeften aan zorg vanuit de betekenisverlening van de jongeren in beeld gebracht. In hoofdstuk 5 wordt een secundaire analyse uitgevoerd op de gegevens uit het onderzoek naar behoeften en zorg die relevant zijn voor de discussie inzake leerlingenbegeleiding. In hoofdstuk 6 worden de begeleidingsvoorwaarden vanuit het gezichtspunt van de jongeren en vanuit het spanningsveld tussen ene positieve en een negatieve welzijnsbenadering aangevuld met gegevens uit onderzoeksliteratuur. In hoofdstuk 7 tenslotte wordt de werkdefinitie van leerlingenbegeleiding geactualiseerd en verdiept.

3. Trefwoorden

Thema('s)	Onderwijs, vrije tijd, welzijn
Trefwoord(en)	Begeleiding, hulpverlening, ondersteuning, participatie, schoolwelbevinden, vrienden, welbevinden, zorg

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	/
Onderzoeker(s)	Griet Verschelden Vakgroep Sociale Agogiek Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen UGent Henri Dunantlaan 2 9000 Gent Tel: 09/ 264 62 81 Fax: 09/ 264 64 93 http://www.agogiek-rug.org/

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvragen	Aan welke voorwaarden moeten begeleidingsinterventies –in casu leerlingenbegeleiding– voldoen om vanuit het perspectief van jongeren welzijnsverhogend te werken?
------------------	---

	Op welke wijze kan omgegaan worden met het spanningveld tussen het werken vanuit een negatieve en het werken vanuit een positieve welzijnsbenadering. Op welke wijze kan leerlingenbegeleiding omschreven worden, rekening houdend met de inzichten uit begeleidingsvoorwaarden, vanuit het perspectief van jongeren (zie eerste onderzoeksvraag) en met de inzichten uit het spanningsveld tussen een positieve en negatieve welzijnsdefinitie (tweede onderzoeksvraag)?
Hypothesen	/

6. Methode

Onderzoeksmethode	<p>Literatuurstudie</p> <p>De eerste grote onderzoeksfase is een kwalitatief onderzoek bij scholen naar visies op leerlingenbegeleiding. In eerste instantie werden 20 scholen geselecteerd (op basis van een evenredige spreiding over de onderwijsnetten, onderwijsrichtingen, provincies en de grootte van stad/gemeente) en 20 gelijkaardige tegenhangers geselecteerd. Deze 40 scholen kregen een schriftelijke gestructureerde vragenlijst met thema's over leerlingenbegeleiding (verzameld op basis van een literatuurstudie). Uit de 31 antwoorden van deze 40 scholen werden uiteindelijk 20 scholen voor interviews geselecteerd. Met de schooldirectie en/of leerlingenbegeleiders van 19 scholen werd er ook effectief een interview afgenomen. Op basis van de resultaten uit deze eerste onderzoeksfase werd een werkdefinitie voor leerlingenbegeleiding ontwikkeld.</p> <p>De tweede onderzoeksfase bestaat uit een kwalitatief belevingsonderzoek bij kinderen en jongeren. In een eerste reeks open interviews met kinderen en jongeren van 10, 15 en 20 jaar werd een aantal thema's verzameld waarvan de respondenten aangaven dat ze 'ingrijpend' en/of 'belangrijk' waren. In een volgende reeks interviews met kinderen en jongeren van 10, 15 en 20 jaar werden deze thema's verder uitgediept: welke moeilijkheden ondervonden ze precies, welke (oplossings)strategieën werden gebruikt, hoe hebben de kinderen en jongeren dit ervaren? Vervolgens werden de gegevens uit deze kwalitatieve interviews getoetst aan een representatieve steekproef. Dit gebeurde via een schriftelijke vragenlijst die (thuis of klassikaal) face-to-face werd afgenomen en die kwantitatief werd geanalyseerd.</p>
Onderzochte groep	<p>In de eerste onderzoeksfase werden 31 schriftelijke vragenlijsten van de (40) scholen geïnventariseerd en werden van de (20) geselecteerde scholen 19 interviews over leerlingenbegeleiding afgenomen.</p> <p>In de tweede onderzoeksfase werden in totaal 51 kinderen en jongeren uit Oost-Vlaanderen geïnterviewd in 115 gesprekken (meestal 2 tot 3 per jongere): 17 10-jarigen, 17 15-jarigen, 17 20-jarigen. Bij deze doelgroep was er voldoende spreiding voor andere criteria zoals geslacht, woonplaats, scholing, sociaal milieu, etnische achtergrond en gezinssamenstelling. De resultaten uit deze interviews (een lijst van situaties waarin kinderen en jongeren aangeven zorg nodig te hebben) werden in diezelfde (tweede) onderzoeksfase voorgelegd aan een representatieve groep van 500 kinderen en jongeren uit Oost-Vlaanderen: 160 10-jarigen, 165 15-jarigen en 175 20-jarigen).</p>
Bereik	Regionaal (Vlaamse scholen en Oost-Vlaamse kinderen en jongeren)

7. Resultaten

Een eerste werkdefinitie van leerlingenbegeleiding	<p>Na de eerste onderzoeksfase naar invullingen van leerlingenbegeleiding door directies en leerlingenbegeleiders, luidt de voorlopige werkdefinitie van leerlingenbegeleiding als volgt: <i>“Leerlingenbegeleiding omvat het geheel van activiteiten die vanuit de school worden ondernomen teneinde jongeren te begeleiden in hun persoonlijke, sociale en culturele ontplooiing. Hiertoe worden leerkrachten ondersteund binnen de begrenzing van hun opdracht in relatie tot het geheel van educatieve activiteiten van de gemeenschap.”</i></p> <p>Deze werkdefinitie laat toe in het verder onderzoek een aantal knelpunten uit de actuele discussie over leerlingenbegeleiding te verdiepen.</p>
Onderzoek naar behoeften aan zorg bij kinderen en jongeren	<p>In hoofdstuk 3 wordt dieper ingegaan op een aantal onderzoeksresultaten uit het onderzoek naar behoeften aan zorg die relevant zijn voor de discussie over leerlingenbegeleiding. Er wordt een beeld geschetst van de thema's gezin, vrienden en school.</p> <p>School: De kern van het schoolgebeuren is niet in de eerste plaats het onderwijs maar het contact met leeftijdgenoten. Vanuit een instrumentele benadering van de school (de school als een traject naar de toekomst) wordt een middenweg gezocht tussen plezier maken en les volgen. Jongeren ervaren op school weinig of geen ruimte voor hun eigen inbreng, voor</p>

	<p>discussie en overleg. Huiswerk maken en lessen leren wordt (buiten het leren op school) gezien als een zware belasting van de eigen tijd. Een niet te verwaarlozen minderheid (3 op 10) vindt het moeilijk om tijdens de schoolcarrière veel keuzes te moeten maken (over de school, richting,...). Een goede leerkracht is voor jongeren betrokken, maar ook deskundig en didactisch vaardig. Jongeren hebben een vrij negatieve indruk van de begeleiding door het PMS-centrum. Bij de beschrijving van hun gezin verwijzen jongeren niet zozeer naar de vorm maar wel naar het klimaat van het gezin: de betrokkenheid en het engagement tussen de gezinsleden. Een aantal jongeren ervaart dat de verwachtingen van hun ouders tegenover de school voor hen te hoog liggen. Wanneer jongeren het specifiek over begeleiding hebben, wordt de begeleiding omschreven met actoren die nauw bij het gezin aansluiten en in termen Jongeren geven aan dat niet alle begeleidingsinterventies per definitie welzijnsverhogend zijn.</p>
Jongeren over welzijn en begeleiding	<p>De interviewgegevens van de 15-jarigen, met andere woorden de groep leerlingen uit het secundair onderwijs, wordt aan een secundaire analyse onderworpen: aan welke voorwaarden moet leerlingenbegeleiding voldoen om vanuit het perspectief van de jongeren welzijnsverhogend te werken?</p> <p>Situaties waaraan jongeren iets wensen te veranderen zijn ruzies, ziekte, ongeluk of overlijden, situaties waarin ze iets niet mogen, situaties waarin ze zelf te ver gaan, moeilijke of ingewikkelde lessen en huiswerk, (té) druk (leven). Jongeren willen afwisseling of iets (spannend) beleven, iets te doen hebben, iets bijleren. De situaties die jongeren willen behouden zijn een rustige, veilige en propere omgeving, het feit dat ze keuzes maken en beslissingen nemen en dat ze kunnen nadenken over de toekomst en zichzelf.</p> <p>Op het vlak van begeleiding worden de verschillende kwaliteitskenmerken omschreven van begeleiding door ouders, broer of zus, grootouders, huisdieren, vrienden of lief, leerkrachten, opvoeders, consulent en jeugdrecht.</p> <p>Welzijn betekent voor jongeren ruimte om jezelf te zijn, ruimte voor eigen inbreng, ruimte om zelf te ontdekken en fouten te maken, respect voor kwetsbaarheid, laten zien wat je kan bereiken, het plezier om iets te kunnen, verantwoordelijkheid opnemen, zelfstandig zijn, erbij horen, gezelschap en plezier maken.</p> <p>Voor jongeren zijn de algemene begeleidingsvoorwaarden: aandacht hebben voor concrete contexten, situaties en momenten; aandacht hebben voor eigen strategieën van jongeren; aandacht hebben voor strategieën van gezinnen en gezinsleden; ontmoeting met volwassenen; verantwoordelijkheid van volwassenen; aanwezig zijn; het zien aankomen en eerlijke, duidelijke, correcte informatie; kunnen praten (echt luisteren, confronteren en discussiëren, vragen stellen, raad geven en relativeren); op verhaal kunnen komen; behoudzaam een vertrouwensrelatie opbouwen; niet gevraagd is niet per definitie ongewenst; het zoeken naar een oplossing is niet per definitie de finaliteit; het opnemen voor elkaar; tussen zorgen, bezorgdheid en overbezorgdheid, bemoeienis en controle; niet per definitie een (langdurig) proces; positief benaderen, niet als “probleemgeval”.</p> <p>Voor de jongeren verwijzen de specifieke begeleidingsvoorwaarden voor leerkrachten en formele begeleiders naar een specifieke invulling van de vertrouwensrelatie, naar het positief benaderen en dus niet als ‘probleemgeval’. Voor jongeren gaat het bij de begeleiding door leerkrachten en formele begeleiders ook niet per definitie om een (langdurig) proces.</p>
Leerlingenbegeleiding vanuit een positieve welzijnsbenadering	<p>De gegevens uit het literatuuronderzoek inzake leerlingenbegeleiding sluiten aan bij de resultaten uit het onderzoek bij jongeren zelf – hoewel het onmogelijk is te spreken over ‘de’ schoolervaring en ‘de’ opvattingen van leerlingen en leerkrachten.</p> <p>Leerlingenbegeleiding omvat een waaier aan activiteiten om het studieproces en studiekeuze proces, met andere woorden de onderwijsloopbaan, te begeleiden. Dit omvat verschillende aandachtspunten zoals leermoeilijkheden maar ook de sociaal-emotionele begeleiding en het begeleiden van klas- en groepsprocessen.</p> <p>Leerlingenbegeleiding is ondermeer gericht op preventie en vormt op die manier een bijdrage aan het welzijn van de leerling(en). Er is een spanningsveld tussen algemene preventie (gericht op de hele school) en curatie dat in de praktijk vaak voorkomt. Bij preventie bestaat het risico dat er vanuit een negatieve welzijnsbenadering gewerkt wordt; alleen een doorgedreven preventieve benadering produceert een positieve welzijnsbenadering.</p> <p>Leerlingenbegeleiding vanuit een positieve welzijnsbenadering betekent participatie en het bevorderen van ontplooiingskansen en aspiraties. Het is gebaseerd op een analyse van feitelijke situaties en concrete interacties. Het betekent een ondersteuning van initiatieven vanuit jongeren zelf en het bevorderen van een positief schoolklimaat.</p> <p>Ook de ouders hebben een rol in leerlingenbegeleiding.</p> <p>De leerkracht heeft een centrale rol in leerlingenbegeleiding.</p>

Een gefundeerde omschrijving van leerlingenbegeleiding	Op grond van de werkdefinitie van leerlingenbegeleiding, wordt leerlingenbegeleiding als volgt gedefinieerd: “Leerlingenbegeleiding omvat het geheel van begeleidingsvoorwaarden die door de school worden gerealiseerd, binnen de begrenzing van haar opdracht, als mede-actor in het educatieve aanbod van de gemeenschap, ter ondersteuning van de persoonlijke, sociale en culturele ontplooiing van jongeren.”
--	---

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

Bouverne-De Bie, M., Gruwez, C., Nys, K., Van Crombrugge, H. & Verschelden, G. (2000). Het gezin en de rechten van het kind. Leuven: Acco.

Stuurgroep “Working Together” (2001). Werkboek “Working Together”. Brussel. Geraadpleegt op 9 april 2004 op www.inpetto-jeugddienst.be

Vackier, N. (2002). Opvattingen over ‘welzijn’ en ‘begeleiding’. *Welwijs*, 13 (3), 9-11.

Verschelden, G. & Bouverne-De Bie, M. (2000). *Leerlingenbegeleiding: van onderscheiden perspectieven naar gedeelde ervaringen*. Diegem: Kluwer.

Verschelden, G. & Bouverne-De Bie, M. (2000). *Leerlingenbegeleiding: van onderscheiden perspectieven naar gedeelde ervaringen*. Diegem: Kluwer.

Verschelden, G. (1997). *Het ontwikkelen van een operationele definitie van (een) model(len) voor leerlingenbegeleiding in het secundair onderwijs*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, UGent, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Vakgroep Sociale Agogiek.

Verschelden, G. (2000). *Belevingsonderzoek bij kinderen en jongeren. Kinderen en jongeren over hun behoeften aan zorg*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, UGent, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Vakgroep Sociale Agogiek & Onderzoekscentrum Kind en Samenleving (Meise).

Verschelden, G. (2002). Leerlingenbegeleiding uitgedaagd. Een onderzoek naar het perspectief van jongeren. *Gezinsbeleid in Vlaanderen*, 31 (4), 3-13.

9. Samenvatting

In het kader van haar doctoraatsstudie ging Verschelden op zoek naar de relatie tussen begeleidingsinterventies en welzijnervaringen van jongeren. Hierbij werden twee reeds uitgevoerde beleidsonderzoeken als vertrekpunt gebruikt: ‘onderzoek naar leerlingenbegeleiding’ en het ‘onderzoek naar behoeften en zorg’.

Aan de hand van literatuuronderzoek en secundaire analyses van interviews kwam de onderzoekster tot een gefundeerde omschrijving van leerlingenbegeleiding. “Leerlingenbegeleiding omvat het geheel van begeleidingsvoorwaarden die door de school worden gerealiseerd, binnen de begrenzing van haar opdracht, als mede-actor in het educatief aanbod van de gemeenschap, ter ondersteuning van de persoonlijke, sociale en culturele ontplooiing van jongeren.” Eveneens leverde ze door het ontwikkelen van een “begeleidingsconcept” een bijdrage aan het onderzoek naar sociaal-(ped)agogische begeleidingsinterventies ten aanzien van jongeren.

Aan de hand van een reflectie over recente ontwikkelingen naar interpretatief en participatief (jeugd)onderzoek wordt een bijdrage geleverd aan de discussie over jeugdonderzoek. Deze reflectie geeft aan dat interpretatieve en participatieve onderzoeksbenaderingen weliswaar mogelijkheden inhouden voor het ontwikkelen van probleemstellingen vanuit het perspectief van jongeren zelf, maar dat onderzoekers tegelijk ook alert moeten zijn voor het benadrukken van (vermeende) tegenstellingen tussen het perspectief van jongeren en volwassenen. Het perspectief van jongeren is niet het enige dat in jeugdonderzoek centraal dient te staan.